

LATİFİ

(ö. 990/1582)

Tezkire yazarı ve şair.

Kastamonu'da doğdu. *Evsâf-ı İstanbul* adlı eserinde geçen bazı ifadelerden hareketle (İÜ Ktp., TY, nr. 375, vr. 2^b, 62^a) 895-896 (1490-1491) yıllarında doğmuş olduğu söylenebilir. Asıl adı Abdüllatif olup Latîfî'yi mahlas olarak kullanmıştır. Ceddi Fâtih Sultan Mehmed devri şairlerinden, Akşemseddin'in oğlu Hamdi Çelebi'dir. Latîfî tahsiline Kastamonu'da başladı. Kendi eserlerinde ve tezkirelerde verilen bilgilere göre iş bulmak amacıyla yirmi-yirmi beş yaşlarında iken İstanbul'a gitti. On-on beş yıl İstanbul'da kalan şair, devrin defterdarı İskender Çelebi'ye sunduğu mensur bir bahâriyye dolayısıyla (Süleymaniye Ktp., Ali Nihad Tarlan, nr. 89, vr. 15^b-16^b) Belgrad İmâretî'nin kâtipliğine tayin edildi. İskender Çelebi'nin defterdarlığı 932-941 (1526-1535) yıllarında olduğuna göre tayini bu iki tarih arasında ve *Evsâf-ı İstanbul*'un telifinden sonra olmalıdır. Kanûnî Sultan Süleyman devri in'am kayıtlarından onun 939'da (532-33) İstanbul'da bulunduğu ve iki bayramda sunduğu kasideler karşılığında beşer yüz akçe in'am aldığı anlaşılmaktadır (Erünsal, sy. 4 [1984], s. 16). Uzun süre Belgrad'da kalan Latîfî 950'de (1543) İstanbul'a dönerek yine bazı imaret kâtipliklerinde bulundu. 953 (1546) yılında tezkiresini hazırlayıp Kanûnî Sultan Süleyman'a tak-

dim etti ve Ebû Eyyûb-i Ensârî Vakfı kâtipliğine getirildi. 960'ta (1553) bu görevinden azledilerek Kanûnî Sultan Süleyman'ın Rodos İmâretî'nin kâtipliğine gönderildiyse de orada fazla durmayıp Mısır'a geçti. Âlî Mustafa Efendi Mısır'da da kâtiplikle meşgul olduğunu söyler (*Kühû'l-ahbâr*, İÜ Ktp., TY, nr. 5959, vr. 416^a). Bir süre sonra İstanbul'a dönen Latîfî'nin son yılları hakkında yeterli bilgi yoktur. Âşık Çelebi 974'te (1566-67) bitirdiği tezkiresinde, "Hâlâ Mısır'da gâh şî'r gâh inşâ ile ibâdet-i Hudâ'ya müvâzibdir" derken (*Meşâiru's-suarâ*, vr. 107^a) tezkiresini 994'te (1586) tamamlayan Kınalızâde Hasan Çelebi, onun İstanbul'da bulunduğunu ve hayatının son yıllarını yaşadığını ifade etmektedir (*Tezkire*, II, 835). Kefevî'nin *Râznâme*'sine aldığı Meshihzâde'ye ait bir mektupta ise Latîfî'nin 990'da (1582) Mısır'dan Yemen'e giderken bindiği geminin batması üzerine boğulduğu bildirilmektedir (İÜ Ktp., TY, nr. 4098, vr. 106^a).

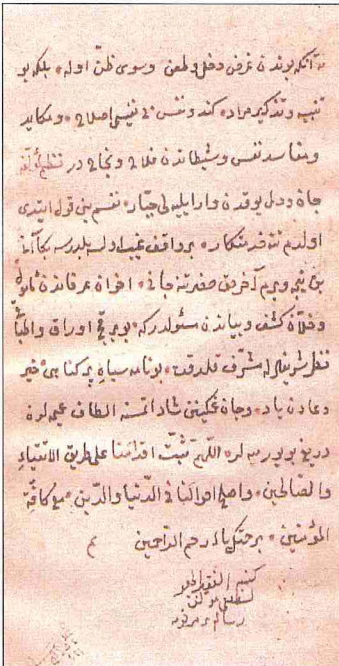
Tezkiresinde yer alan bazı kayıtlardan anlaşıldığına göre Latîfî devrin hükümdarından ve devlet adamlarından umduğu ilgiyi görmemiştir. Her ne kadar yazdıklarının halk arasında yayılıp beğenildiğini ve eserlerinin padişah tarafından takdir edilip bir kısmının onun kütüphanesine konduğunu söylüyorsa da zikredilen kayıtlarda her kaside sunuşunda diğer şairlerden daha az ihsan aldığı görülmektedir. Öyle anlaşıyor ki Latîfî devrinde şairlik yönüyle pek tanınmamıştır. Gençliğinde 500 kadar gazel, otuz üç kaside ya-

zarak bir divan tertip ettiğini, sonradan kendini göstermek için inşâ yolunun daha iyi bir yol olduğunu farkederek buna girdiğini ve yeni bir tarz ortaya koyduğunu belirten Latîfî kendisini büyük şairlerle değil münşilerle karşılaştırmaktadır. Kanûnî Sultan Süleyman döneminde derlenen Pervâne Bey mecmuasında Latîfî'ye ait çok az sayıda gazel bulunması da onun yaşadığı devirde şairlik yönüyle pek tanınmadığını gösterir.

Eserleri. Tezkiresinin mukaddimesinde kitap, risâle, münşeat ve makale olmak üzere on iki adet telifi olduğunu söyleyen Latîfî'nin başlıca eserleri şunlardır: 1. *Tezkiretül's-suarâ*. Latîfî'nin en önemli eseri ve *Tezkire-i Sehî*'den sonra Anadolu sahasında yazılan ikinci tezkire olup bir mukaddime, üç fasıl ve bir hâtimeden oluşmaktadır. Alfabetik tertibi, edebî tenkit ve hükümlerinin objektifliği gibi özelliklerinden dolayı orijinal bir eser kabul edilir. Çeşitli kütüphanelerde 100 civarında nüshasının bulunması da gördüğü rağbetin bir ifadesidir. İlk defa İkdâmcı Ahmed Cevdet'in bastırdığı eseri (İstanbul 1314), Mustafa İsen, matbu nüsha yanında yazma nüshalarından birini esas alarak sadeleştirip yayımlamıştır (bk. bibl.). Eserin tenkitli metr.i, doksan yedi nüshasını belirleyerek şecerecelerini ortaya koyan ve beş nüshayı esas alıp metni tesis eden Rıdvan Canım tarafından hazırlanmıştır (bk. bibl.). Uzun yıllar ilim adamlarınca kaynak olarak kullanılan Ahmed Cevdet neşrinden hareketle varılan yargıların bu sonuncu çalışmadan sonra yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Sağlam olmayan bir yazmaya dayanan Ahmed Cevdet neşrinde yer almayan birçok mâlûmat dinî, siyasî ve içtimâî tarih açısından önem taşımaktadır. Tezkire, Osman Reşer (Oskar Rescher) tarafından Ahmed

Latîfî'nin *Meşâiru's-suarâ*'daki minyatürü (Millet Ktp., Ali Emîrî, Tarih, nr. 772, vr. 41^a)

Latîfî'nin *Enisü'l-fusahâ* adlı eserinin ilk sayfasıyla *Evsâf-ı İstanbul* adlı eserinin son sayfası (Ahmet Sevgi özel kitaplığı, nr. 5/3 ve 4)

Cevdet neşri esas alınıp dokuz yazma nüsha da kullanılarak Almanca'ya çevrilmiştir (*Latîfî's Tezkire*, Tübingen 1950). 2. *Evsâf-ı İstanbul*. Bir mukaddime, altı fasıl ve bir hâtmeden meydana gelen bu risâle 930'da (1524) yazılmışta da müellif yeni bir mukaddime ekleyerek eserini 982'de (1574) III. Murad'a sunmuştur. İstanbul'un özelliklerini ve halkının sosyal hayatını ortaya koyan eserin Nermin Suner (Pekin) tarafından hazırlanan yanlışlarla dolu bir neşri mevcuttur (İstanbul 1977). 3. *Fusûl-i Erbaa*. Dört mevsimin özelliklerini anlatan, yer yer şiirlerin de yer aldığı mensur bir eserdir. *Münâzara-i Latîfî* adıyla İstanbul'da basılan eser (1287), aslında müstakil bir çalışma olmayıp mevsimlerle ilgili farklı zamanlarda kaleme alınan dört ayrı risâlenin (*Faslı Bahâr, Faslı Tâbisân, Faslı Hazân, Faslı Zemistân*) bir araya getirilmesinden oluşmuştur (Sevgi, *Beşinci Milletlerarası Türkoloji Kongresi*, I, 263-265). 4. *Nazmü'l-cevâhir*. Hz. Ali'nin 207 hikmetli sözünün birer kıta ile Türkçe'ye tercümesinden ibarettir. Mukaddime ve hâtme kısımları mensur, alfabetik olarak düzenlenen sözlerin tercümeleri ise manzumdur (İstanbul Arkeoloji Müzesi Ktp., nr. 341, vr. 40^b-66^b). 5. *Sühbatü'l-uşşâk*. 100 hadis tercümesi olup baş tarafta yer alan "tevhid", "na't", "sebeb-i te'lîf" ve "evsâf-ı pâdişâh" ile sondaki "münâcât" ve "tazaruât" bölümleri mesnevi tarzında, hadis tercümeleri ise kıtalar halindedir (nşr. Ahmet Sevgi, Konya 1993). 6. *Enîsü'l-fusahâ*. Vezîriâzam Makbul İbrâhim Paşa hakkında nazım-nesir karışık olarak sanat-kârane bir üslûpla kaleme alınan bu küçük risâlede Kanûnî'nin veziri tarafsız bir gözle değerlendirilmektedir. Risâlede İbrâhim Paşa'nın faziletleri yanında zaaflarına da işaret edilmiştir. 7. *Evsâf-ı İbrâhim Paşa*. İbrâhim Paşa'nın katli üzerine (ö. 942/1536) kaleme alındığı anlaşılan bu mensur risâlede paşanın meziyetleri sıralanmaktadır. Son iki risâle, *Latîfî'nin İki Risâlesi: Enîsü'l-fusahâ ve Evsâf-ı İbrâhim Paşa* adıyla Ahmet Sevgi tarafından yayımlanmıştır (Konya 1986). İkinci risâle matbu tezkire nüshasında ve Rıdvan Canım'ın yayımladığı tenkitli tezkire metninde de mevcuttur. 8. *Esmâ'ü süverî'l-Kur'an*. Kur'an-ı Kerim sûrelerinin isimlerini yirmi dokuz beyitte toplayan bir risâledir. Latîfî, gençliğinde bir divan tertip ettiğini söylerse de (*Tezkire*, s. 298) bugüne kadar böyle bir eser ele geçmemiştir. Ancak çeşitli mecmualarda şiirlerine rastlanmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Latîfî, *Tezkire*, tür.yer.; a.e. (haz. Mustafa İsen), Ankara 1990; a.e. (haz. Rıdvan Canım), Ankara 2000; Sehi, *Tezkire*, s. 138; Âşık Çelebi, *Meşâirü's-suarâ*, vr. 106^b-107^b; *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım* (haz. Mustafa İsen), Ankara 1994, s. 268-269; Kınalızâde, *Tezkire*, II, 835-836; *Keşfü'z-zunûn*, I, 387; *Sicill-i Osmânî*, IV, 92; *Osmanlı Müellifleri*, III, 134-135; W. Andrews, *The Tezkire-i Şu'arâ of Latîfî as a Source for the Critical Evaluation of Ottoman Poetry* (doktora tezi, 1970), The University of Michigan; Ahmet Sevgi, "Latîfî'nin Rebî'iyye-i Ezhâr Adlı Eseri Kayıp mıdır?", *Beşinci Milletlerarası Türkoloji Kongresi, Tebliğler: II. Türk Edebiyatı*, İstanbul 1985, I, 263-265; a.mlf., *Latîfî (Hayatı ve Eserleri) İnceleme-Metin* (doktora tezi, 1987), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; a.mlf., "Latîfî'nin Gözden Kaçan Bir Risâlesi Yahut İskender Çelebi'ye Sunduğu Bahâriyye", *Sü Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, sy. 5, Konya 1990, s. 47-54; *Büyük Türk Klasikleri*, İstanbul 1986, IV, 192-198; Halûk İpekten, *Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Suarâ Tezkireleri*, Erzurum 1988, s. 50-61; Mustafa İsen v.dğr., *Şair Tezkireleri*, Ankara 2002, s. 35-42; İsmail E. Erünsal, "Türk Edebiyatı Tarihinin Arşiv Kaynakları II: Kanûnî Sultan Süleyman Devrine Ait Bir İn'âmât Defteri", *Osm.Ar.*, sy. 4 (1984), s. 16; Hüseyin Ayan, "Latîfî'ye Göre Şiir ve Şâir", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 1, Erzurum 1993, s. 15-21; Nihat Çetin, "Latîfî", *İA*, VII, 19-22; Abdülkadir Karahan, "Tezkire", a.e., XII/1, s. 228; Mustafa Kutlu, "Latîfî", *TDEA*, VI, 71-72.

AHMET SEVGİ

LATİFİYE CAMİİ

(bk. ABDÜLLATİF CAMİİ).

LATİFOĞLU KONAĞI

Tokat il merkezinde bulunan XIX. yüzyıla ait konak.

Latifzâdeler, Tokat'ın nüfuzlu âyan ailelerinden biri olup tapu sicil kayıtlarından öğrenildiğine göre konak 1291 (1874) yılında Latifzâde Mûsâ ve Osman tarafından yaptırılmıştır (Özgen, s. 45-46). Ayrıca cephe mimarisi ve süsleme özelliklerinden XIX. yüzyıla ait olduğu anlaşılan yapıda klasik üslûpta bazı eski parçaların kullanılması, burada daha önceleri bir evin bulunduğunu ve Latifoğlu Konağı'nın söz konusu evin yerine onun bazı parçalarından da yararlanmak suretiyle yapıldığını göstermektedir.

Bilhassa iç kısımdaki süslemeleriyle dikkat çeken iki katlı konak Türk ev mimarisinde "dış sofalı" denilen plan tipine göre inşa edilmiştir. "L" şeklinde bir planın görüldüğü konağın arkasında, orta-

sında geniş havuza sahip taş döşeli bir avlu bulunur. Konağın bugün beyaz bir badana tabakasıyla örtülü beden duvarlarının ağaç karkasların arasının kerpiçe doldurulmasından ibaret bir teknikle (hı-mış) örüldüğü bilinmektedir. Alaturka kiremit kaplı kırma bir çatısı olan yapıda çatı ile beden duvarlarını dışa taşkın geniş bir saçak ayırır. Ahşap saçığın alt yüzeyi bezemelidir.

Konakta her iki katta da "L" şeklinde bir plan uygulanmıştır. Alt katta birbirleriyle bağlantılı iki ayrı sofa ve bu sofaya açılan odalarla bir hamamdan oluşan düzenleme görülür. İç kısımda yer alan sofaya üç, avluyla bağlanan diğer sofaya ise hamamla bağlantılı durumda olan bir oda açılır. Kubbeli, iki birimli küçük hamamın dışında bu katta bir de mutfak yer alır. Üst katta uzunlamasına dikdörtgen bir sofa ve bu sofayla bağlantılı durumda üç oda mevcuttur. Aynı doğrultuda sıralanmış bu odalardan en büyüğüne sofanın diagonal bir geçişle köşeden bağlandığı bey odası, paşa odası ya da selâmlık denilmektedir. İki bölümlü olarak düzenlenen bu oda önde yatık dikdörtgen bir kısım bunun arkasındaki kubbeli bölümden oluşur. Arada bu iki bölümü birbirine bağlayan dilimli kemer burmalı sütunlara oturmaktadır.

Latifoğlu Konağı'ndaki iç süsleme ahşap, alçı ve duvar resmi olarak üç grupta toplanabilir. Ahşap süslemeler iç mekânda oldukça geniş yer tutar. Odaların ve sofaların tavanlarında, duvarları üstten kuşatan kornişlerde, dolap kapakları, kapılar, pencereler, raflar, nişlerle kemer ve sütun gibi mimari öğelerde dekoratif bir ahşap işçiliği görülmektedir.

Latifoğlu Konağı bey odasının tavanı

